

Milletlerarası Hukukta Deniz Sınırlarının Yargı Kararıyla Belirlenmesi ve Üçüncü Devletlerin Durumu

The Judicial Settlement of Maritime Boundary Disputes in International Law and Third States

Rauf VERSAN*

Öz

Denizlerin farklı hukuki statüye sahip alanlarında devletlerin rakip hak ve iddialar ileri sürmeleri, bu uyumsuzlukların milletlerarası mahkemeler önünde hani esaslara göre çözümlenebileceği sorununun önemle ortaya çıkarmıştır. Aşağıdaki makalede bu sorun milletlerarası mahkemelerdeki davalarda üçüncü devletlerin konumu bakımından ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denizlerde yetki alanları, sınır uyumsuzlukları, üçüncü devletler.

Abstract

The diversity of maritime zones, each having its own régime under international law, has given rise to a situation where competing claims to jurisdiction have resulted in disputes between states. This article examines the judicial settlement of international boundary disputes with special emphasis on the legal position of third states.

Keywords: Maritime boundary delimitation, judicial settlement of disputes, third state interests.

Bu yazıyı kendimden daha genç bir meslektaş ve arkadaşımın anısı için kaleme almış olmak bana hüüzün veriyor.

Hakan Baykal ile 1980li yılların sonunda tanışmıştım. O yıllarda sınıf arkadaşım ve meslektaşım Doç. Dr. Aslan Gündüz'ün izinli olarak yurtdışına gidecek olması sebebiyle Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Devletler Hukuku derslerini vermek üzere davet almıştım. Bir yıl süre ile bu görevi memnuniyetle yerine getirdim ve bu zaman içerisinde Hakan ile – kendisi o sıralarda asistandı – beraber çalıştık.

Hem o süre içindeki beraberliğimizde hem de sonraki mesleki ve arkadaşlık ilişkilerimizde kendisinin Fakülte'deki meslektaşları ve öğrencileri tarafından ne kadar sevildiğine şahit oldum. Özellikle

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Devletler Hukuku Bölümü,
E-Mail: versanr@istanbul.edu.tr

öğrenciler nazarında en popüler Fakülte mensuplarından biri idi ve bu özelliğini de sonuna kadar devam ettirdi.

Son zamanlarında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bir üniversitede çalışıyordu. Oradan benimle temas kuruyor, benim de orya zaman zaman gelmem için fırsat yaratmaya gayret ediyordu. Maalesef kendisiyle orada görüşebilmem mümkün olmadı.

Hakan, deniz hukukuna yakın bir ilgi duyuyor ve çalışmalarımı daha çok bu alana yoğunlaştırıyordu. "Deniz Hukuku Çalışmaları" başlıklı kitabı bunun bir sonucudur.

Ben de arkadaşımın anısı için benden istenilen yazının konusunu deniz hukuku ile ilgili olarak seçtim. Anısına tazimle takdim ediyorum.

1. Denizlerin hukukî rejimi en başından beri milletlerarası hukukun büyük önem atfettiği konulardan biri olmuştur. Bugün bu konunun öneminin daha da artmış olduğu rahatlıkla söylenebilir. Zira günümüzde her devlet için hayati sayılabilecek birçok faaliyet, balıkçılık, enerji üretimi, tele-komünikasyon, savunma, muhaceret, çevre koruması gibi, denizlerde veya denizlerle ilintili olarak yapılmaktadır. Milletlerarası deniz hukukunun bu gelişmelere uzak kalmış olmasını söylemek mümkün değildir. Bir asırdan daha az bir zaman öncesine kadar deniz hukukunun kuralları-hiç olmazsa barış zamanında-ihtiyacı karşılayabiliyorlardı: açık ve kapalı denizler arasındaki geleneksel farklar ve rakip iddialar bir ölçüde giderilmiş, kıyı devletlerinin belirli bir mesafeye kadar denizde egemenliğe sahip oldukları, zararsız geçiş hakkı istisnasıyla, genel kabul görmüştü. Bu mesafenin dışı ise bir devletin egemenliğinde olmayıp bütün devletlerin kullanımına açık, milletlerarası rejime tâbi bir alan sayılıyordu.

Bu düalist sistem ve uygulama, devletlerin, zaman içerisinde ve teknolojinin de gelişimiyle, denizlerin potansiyelinin daha da çok farkına varmaları ve bu potansiyelden daha çok istifade etmek arzusuna kapılmaları sonucunda ihtiyaca cevap vermekte yetersiz kalmıştır. Zira uygulamada yeni deniz alanları oluşmuş ve devletler bu alanlarda yeni birtakım faaliyetlere girişebilme hususunda kendilerini yetkili görmüşlerdi. Bu durum devletler arasında hem yetki uyumsuzluklarının hem de buna bağlı olarak sınır uyumsuzluklarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Günümüzde deniz alanlarında yetki ve sınır uyumsuzluklarıyla ilgili olarak milletlerarası hukukun çoğunlukla andlaşmalardan kaynaklanan ve zengin içtihadla takviye edilen ayrıntılı hüküm ve düzenlemeleri mevcuttur.

2. Milletlerarası mahkemeler önünde devletlerin karşılıklı olarak egemenliğe veya egemenlik haklarına sahip bulduklarını iddia ettikleri deniz alanlarında sınırların belirlenmesi için açılan davalarda üçüncü devletlerin söz konusu alanlarla ilgili olarak hak ve taleplerini etkileyebilecek hususların ortaya çıkması mümkündür. Zira yargı (veya tahkim) süreci esas itibariyle taraflar arasında başlayan ve biten bir ilişki silsilesi olmakla beraber bu süreç kendi içine kapalı, tecrit edilmiş bir biçimde işlemez; süreç, münazaalı deniz alanlarına mücavir bölgelerle ve bu

bölgelerdeki kıyıdaş diğer devletlerle ilgili, eğer varsa, mevcut düzenlemeleri ve buralarda ileride yapılması muhtemel düzenlemeleri de dikkate alır.¹

Devletler arasında deniz alanlarının tespitine ilişkin bir davada üçüncü bir devleti etkileyebilecek hususların ortaya çıkabilmesi çeşitli vesilelerle gerçekleşebilir. Bunlardan biri, davanın tarafı olan devletler arasında söz konusu üçüncü devlete hak bahşeden bir anlaşmanın yapılmış olmasıdır. Üçüncü devletin bu anlaşmanın kendisine tanıdığı haktan yararlanmayı kabul etmesi durumunda, bu durum, dava esnasında mahkeme tarafından dikkate alınıp değerlendirildiğinde, üçüncü devleti etkileyecek bir nitelik taşımış olur.

Bir diğer ihtimâl, taraflar arasındaki sınır uyuşmazlığının konusunu oluşturan deniz alanları üzerinde üçüncü bir devletin de hak iddiasında bulunuyor olmasıdır. Başka bir ihtimâl ise, üçüncü devletin bölgedeki mevcudiyetinin taraflar arasındaki davada, mahkemece, sınırlandırmaya coğrafi bakımdan etki yapabilecek bir durum olarak değerlendirilmesidir.

Yukarıdaki ihtimâllerden de anlaşılacağı üzere, deniz sınırlarının belirlenmesinde üçüncü devletlerin durumunun incelenmesi, öncelikle, bu devletlerin taraf olmadıkları davalarda ilgili mahkemelerin kararlarıyla nasıl etkilendikleri hususunun ele alınmasını, diğer yandan da, üçüncü devletlerin mevcudiyet ve menfaatlerinin uyuşmazlığın tarafı olan devletler arasındaki sınır tespitini hangi bakımlardan etkileyebildikleri hususunun incelenmesini gerekli kılmaktadır.

3. Deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarının milletlerarası mahkemelere veya kurumsal veya geçici nitelikteki hakemlik mekanizmalarına çözüm amacıyla havale edilebilmesi mümkündür. Bunun gerçekleşmesi uyuşmazlığın tarafı olan devletlerin ilgili mahkemenin yetkisini o uyuşmazlık bakımından kabul etmiş olmaları şartına bağlıdır.² Bu, milletlerarası mahkemelerin çekişmeli yargıdaki yetkilerinin kaynağının bu yargıdan istifade etmek isteyen devletlerin ortak rızası olduğunu hükme bağlayan milletlerarası hukuk kurallarının bir ifadesidir. Bu kurallar, milletlerarası mahkeme kararlarının sadece somut uyuşmazlıkta ve bu uyuşmazlığa taraf olmuş olan devletler bakımından bağlayıcı olduğu ilkesinde de ifade bulur.³

Bu ilkenin milletlerarası mahkemeler önündeki deniz alanları sınır uyuşmazlıklarında uygulanmasının, mahkeme kararıyla tespit edilecek veya edilmiş olan sınırlar sebebiyle hak ve menfaatlerinin zarar gördüğünü veya görebileceğini iddia edebilecek üçüncü devletler bakımından bir güvence oluşturduğu ileri sürülebilir. İngiltere-Fransa Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Davasında Hakem Mahkemesi'nin belirttiği üzere:

1 cf. North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany v. Denmark and Federal Republic of Germany v. The Netherlands), ICJ Rep.1969, 4, parag.101 D3.

2 bkz. C.Tomuschat, International Courts and Tribunals, in Bernhardt (ed.), Encyclopedia of Public International Law [Instalment 1 (1981) p.92].

3 Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü md.59; Milletlerarası Deniz Hukuku Mahkemesi Statüsü md.33; bkz. Case Concerning the Delimitation of the Continental Shelf (UK /France), United Nations Reports of International Arbitral Awards, Vol.18 (1977), 3,28.

“Bölgede iki ayrı kıta sahanlığı sınır tespitinin yapılması imkânı dikkate alındığında, her üç devletin de (İrlanda dahil) aynı kıta sahanlığına sınırdış olmaları durumunda kıta sahanlıklarının örtüşmesi ihtimâl dahilindedir. Böyle bir durumda ise nasıl bir karar verileceğini öngörmek Mahkeme’nin yetkisi dışındadır. Bu mesele, normal olarak ilgili Devletler arasında doğrudan müzakere ile çözüm yoluna sevk edilebilir.”⁴

Benzer yaklaşım Milletlerarası Deniz Hukuku Mahkemesi’nin Bangladeş ile Myanmar arasındaki deniz sınırını tespit davasında verdiği kararda da görülür⁵. Mahkeme bu kararda 200 milin ötesindeki deniz sınırını tespit etmeye yetkisinin bulunmadığını beyan etmiş, zira “bunu yaparsa üçüncü devletlerin hakları ile milletlerarası deniz yatağı bölgesine ilişkin hakları zarara uğratabileceğini” ifade ederek⁶ Statüsü uyarınca vereceği kararın sadece davanın tarafı devletleri bağlayacağını, kıta sahanlığı sınır tespit kararının üçüncü devletlerin haklarını etkileyemeyeceğini belirtmiştir.⁷

Deniz sınırlarının tespiti uyuşmazlıklarında üçüncü devletlerin hak ve menfaatlerinin korunmasında milletlerarası mahkeme kararlarının izafi, yani sadece davaya taraf devletler bakımından bağlayıcı özelliğe sahip bulunmaları üçüncü devletler için etkili bir hukukî güvence olarak değerlendirilebilir. Milletlerarası mahkemeler, önlerine gelen davalarda, üçüncü devletlerin durumlarına ilişkin konulara girmeme hususunda kendilerini serbest, hattâ yükümlülük altında görmeyi genellikle tercih etmişlerdir.

Milletlerarası mahkemelerin, kendilerine havale edilmiş bulunan deniz sınır uyuşmazlıklarında tarafların mahkemeye karşılıklı sundukları lâyihalarda belirttikleri talep ve vakıaları, özellikle coğrafi verileri daha geniş bir kapsamda ele alarak ve bu kapsamı üçüncü devletlerin de coğrafi durum ve sınır meselelerini içerecek şekilde değerlendirmeye başlamaları ile uygulamada yeni bir eğilimin doğmuş olduğundan söz edilebilir.

Bu eğilimin ilk örneklerinden birini Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Davası oluşturur.⁸ Bu davada Milletlerarası Adalet Divanı, Birleşik Krallık-Fransa Kıta Sahanlığı Tahkiminde Mahkemenin tutumundan farklı olarak, değerlendirilmesi gereken ‘özel durumlar’ kapsamında bölgedeki diğer devletlerin mevcudiyet ve menfaatlerini ve bu devletler arasında yapılmış veya yapılması muhtemel sınır anlaşmalarını da dikkate almıştır.⁹ Divan bu tutumuna uygun olarak uyuşmazlık bölgesindeki sınırı tespit ederken sınır çizgisini kuzey – doğu hattında çizmiş, fakat bu hattın nihai noktasını bölgedeki diğer kıyıdaş devletlerin mevcut veya ilerideki haklarını etkilememek için kesinleştirmekten kaçınmıştır.¹⁰ Benzer durum daha bariz bir biçimde Libya-Malta

4 İbid. Parag.28.

5 Delimitation of the Maritime Boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), ITLOS Rep.2012, 4.

6 ibid. Myanmar’ın karşı lâyihası, 1.16.

7 ibid. S.367.

8 ICJ Rep.1982, 3.

9 ibid. parag.81.

10 ibid. parag. 130, 133; F.A. Ahnish, The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediterranean Sea, 1993, s.322-324.

davasında da ortaya çıkmış, bu iki devletin üzerinde hak iddia ettikleri deniz alanları ile ilgili olarak İtalya davaya müdahale girişiminde bulununca Milletlerarası Adalet Divanı bu girişime ilişkin verdiği kararında¹¹ İtalya'nın davaya müdahale talebi olmasaydı dahi Divan'ın İtalya'nın ve Akdeniz'de kıyıdaş diğer devletlerin hukukî menfaatlerini dikkate alacağını ifade etmişti.¹² Divan daha da ileriye giderek, Libya-Malta davasında esasa ilişkin kararında "kararın coğrafi bakımdan İtalya'nın iddialarına hanel getirmeyecek bir kapsamda verilmesi gerektiğini" hükme bağlamıştır¹³. Divan bu kararıyla üçüncü devletlerin hukukî menfaatlerini dikkate almış olmakla kalmamış, fakat üçüncü bir devletin, yani İtalya'nın iddiaları karşısında kendi yargı yetkisini de görev ve yer itibarıyla sınırlamıştır.

4. Yukarıda değinilmiş olan mahkeme kararlarından da anlaşılacağı üzere, deniz sınırlarının yargı kararıyla belirlenmesinde üçüncü devletlerin durumu birbirinden ayrı, fakat bağımsız olmayan iki yaklaşıma göre incelenebilir.

Birincisinde, davanın görüldüğü mahkeme karar verme yetkisini üçüncü devletlerin diğer anlaşma veya mahkeme kararlarıyla kabul ettikleri, veya ileride edebilecekleri sınır tespitlerini etkilemeyecek bir kapsamda kullanmayı uygun görmüş veya tercih etmiştir. Bu, mahkemenin kendisine tanınmış olan görev itibarıyla yargı yetkisini nasıl kullanmak istediğini ilgilendiren bir meseledir ve takdiri mahkemeye aittir.

İkincisinde, davanın görüldüğü mahkeme uyuşmazlık konusunun maddî unsurunu oluşturan coğrafi verileri incelerken inceleme alanını genişletmiştir ve uyuşmazlık alanı dışındaki, fakat mücavir coğrafyadaki verileri de dikkate almıştır¹⁴. Bu, mahkemenin kendisine tanınmış olan yer itibarıyla yargı yetkisini hangi kapsamda kullanmak istediğini ilgilendiren bir meseledir ve takdiri yine mahkemeye aittir. Guinea-Guinea Bissau Tahkiminde Hakem Mahkemesinin tutumu bu yönde olmuştur. Mahkemeye göre:

"Her iki Guinea arasındaki sınırlandırmanın Batı Afrika Bölgesinde yapılmış olan veya gelecekte yapılması mantıken mümkün görünen sınırlandırmalarla hakkaniyete uygun bir biçimde bütünlük arz edebilmesi için...bu sınırlandırmaların Batı Afrika'nın kıyı hattı ile ne dereceye kadar uyumlu olduğunu ve bunlardan mevcut somut sınırlandırılmaya ilişkin ne gibi çıkarsamaların yapılabileceğini dikkate almak gerekir."¹⁵

Yargı kararı ile münazaalı deniz alanlarında sınırların tespiti, davanın tarafı devletler bakımından bu sınırların kesinlik kazanmış olması demektir. Tarafların aynı deniz alanları ile ilgili olarak birbirlerine karşı evvelce ileri sürmüş oldukları iddialar nihai yargı kararı ile hukuken sonuca ulaşmış ve devletlerin her birinin bu karara istinaden sınırın kendi tarafına isabet eden kısmında

11 21.3.1984 tarihli karar, ICJ Rep.1984, 3.

12 ibid. s.25-27, parag.41-43.

13 ICJ Rep.1985, parag.21.

14 bkz. 14.2.1985 tarihli karar, International Legal Materials Vol.25 (1986), 291, parag.93.

15 ibid. s.297, parag.109.

ne dereceye kadar egemenliğe veya egemenlik haklarına sahip olduğu mahkeme kararı ile teyid edilmiş olur.¹⁶

Ancak böyle bir kararın üçüncü devletler bakımından (*erga omnes*) tanınmasına yol açacak özelliğe sahip olabilmesi, üçüncü devletlerin söz konusu deniz alanı üzerinde hak iddiasında bulunmamış olmalarına bağlıdır. Aksi hâlde sınır tespit eden yargı kararı, söz konusu alanda hak iddiasında bulunan üçüncü devletler bakımından kesin hüküm (*res judicata*) özelliğini kaybeder. Zira, sonraki bir aşamada başka bir yargı kararıyla taraf devletlerden hiçbirinin söz konusu alanda hakka sahip olmadığı, veya sınırlı bir hakka sahip olduğunun hükme bağlanması mümkündür. Bu durum ise önceki mahkeme kararının hukukî etkisinin ortadan kalkmasına yol açar¹⁷.

Sınır uyuşmazlığını yargı kararıyla sona erdirip sınırı bu şekilde aralarında tespit etmiş olan devletlerin sınırın kendilerine isabet eden tarafında hak ve yetkilerini kullanmaya başlamaları, bu bölgelerde üçüncü devletlerin de hak iddia etmeleriyle sorunlu bir duruma yol açabilir. Böyle bir durumda üçüncü devletlerin haklarına sahip çıkabilmek için fiilî girişimlerde bulunmaları mümkündür. Böyle bir girişim üçüncü devletlerin sadece kendi haklarına sahip çıkabilmek amacıyla değil, fakat yargı kararıyla sınırlarını tespit ettirmiş olan devletlerin bu sınırlar içindeki deniz alanlarında bir hakka sahip olmadıklarını, veya daha sınırlı bir hakka sahip bulduklarını ispat amacıyla da yapılmış olabilir.

Münazaalı bir deniz alanında anlaşma veya yargı kararıyla sınırlar tespit edilmişse bu tespit birçok durumda bu bölgedeki müteakip başka tespit girişimlerini de etkileyecektir. Taraf devletler tespit aşamasında üçüncü devletlerin hak ve menfaatlerini ne kadar dikkate almış olurlarsa olsunlar, taraf devletler arasında yapılmış olan tespit, üçüncü devletlerin bu konuda sonraki muhtemel girişimleri ve hukukî yaklaşımları üzerinde bir etki yaratacaktır. Bunun örneklerini Milletlerarası Adalet Divanı ve Milletlerarası Deniz Hukuku Mahkemesi gibi kurumsal nitelikteki yargı organları önündeki davalarda verilmiş kararlar uyarınca yapılmış olan sınır tespitlerinde özellikle görebiliriz. Zira bu organlar önündeki davalarda verilen kararlar birçok durumda örnek kararlar olarak benzer diğer uyuşmazlıklarda da dikkate alınabilecek ve bu hususta içtihadın oluşmasına yol açabileceklerdir. Milletlerarası hukukun deniz alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili kurallarının milletlerarası mahkeme içtihatlarıyla ne kadar büyük ölçüde beslendiği dikkate alındığında, böyle bir içtihadın gelişmiş ve ortaya çıkmış olmasının önemi göz ardı edilemez.

16 bkz. In the Matter of Arbitration between Guyana and Suriname, United Nations Reports of International Arbitral Awards, Vol.30 (2007), 1, 451.

17 Sınır tespit eden mahkeme kararlarının 'karine' teşkil edebileceklerine dair, bkz. Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v.Honduras), ICJ Rep.2007, 659; Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria; Equatorial Guinea intervening), ICJ Rep.2002, 18.